

УДК 025.171:027.7

Фонд рідкісних та цінних видань бібліотеки Криворізького національного університету: формування та особливості складу

Вигівська Вікторія Олександрівна

заступник директора бібліотеки Криворізького національного університету

Анотація: У статті висвітлено історію формування фонду рідкісних та цінних видань бібліотеки Криворізького національного університету. Приділено увагу особливостям окремих колекцій. Розкрито роль краєзнавчих джерел у формуванні фондів бібліотеки.

Ключові слова: рідкісні видання, цінні видання, формування фондів, колекції, першоджерела, краєзнавчі видання, бібліотека КНУ.

Fund of rare and valuable editions of the library of Kryvyi Rih National University: formation and features of the composition

Vihivska Victoriia Oleksandrivna

deputy director of the library Kryvyi Rih National University

Abstract: The article covers the history of the formation of the fund of rare and valuable publications of the library of Kryvyi Rih National University. Attention is paid to the features of individual collections. The role of local lore sources in the formation of library funds is revealed.

Keywords: rare books, valuable publications, formation of funds, collections, primary sources, local lore editions, KNU library.

Бібліотека Криворізького національного університету заснована у 1922 році на базі бібліотеки залізорудного технікуму. Книжковий фонд складав 2205 примірників і розподілявся на фундаментальну та навчальну літературу. Видань зі спеціальних предметів було обмаль, всього 257 примірників. Наступні роки були роками плідної роботи формування і збереження книжкового фонду. Сьогодні бібліотека є найбільшою у Криворізькому басейні. Фонд нараховує понад 900 тис. одиниць зберігання. Це зібрання джерел інформації, що включає книги, журнали, продовжувані видання, карти, образотворчі матеріали, газети, дисертації та автореферати, переклади, видання українською, російською, німецькою, англійською та іншими мовами. У бібліотеці зберігаються монографії, підручники, навчальні посібники науковців та викладачів університету.

Фонд рідкісних та цінних видань – це частина основного фонду бібліотеки КНУ, до якої входять рідкісні, особливо цінні документи, що

мають наукові, історичні та поліграфічні особливості. Формування фонду відбувається на підставі Наказу Міністерства культури України № 437 «Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання» від 14.06.2016 р.; шляхом пошуку документів безпосередньо на місцях зберігання та перегляді каталогів бібліотеки.

Фонд рідкісних та цінних видань нараховує 3217 примірників. Серед них надзвичайну цінність для бібліотеки КНУ становлять праці, що містять фундаментальні наукові відкриття і дослідження: Вейдлер І. Ф. «Наставления к подземной геометрии или маркшейдерской науке» (Б. м., 1777); Максимович А. «Практическая подземная геометрия, с присовокуплением Дюгамелевых таблиц, изобретенных для избежания тригонометрических вычислений прямоугольных треугольников» (СПб., 1805); Соколов Д. «Историческое и статистическое описание Горного кадетского корпуса» (СПб., 1830); Куторга С. «Естественная история земной коры» (СПб., 1858); «Практический курс горного искусства» Б. И. Бокото (СПб., 1912); «Горный журнал» з 1825 р. (року заснування журналу) та ін.

За допомогою автоматизованої системи «УФД/Бібліотека» була створена електронна база даних «Рідкісні видання», яка складається з таких колекцій: книги рукописні (факсиміле) (35 прим.); мініатюрні та малоформатні книги (159 прим.); серія «Литературные памятники» (219 прим.); «Книги іноземними мовами» (54 прим.); літературно-художні видання та ін.

До фонду рідкісних та цінних видань віднесено факсимільні та репринтні копії, передруковані переважно з видань, датованих до 1917 року, що становлять специфічний тип книг у силу свого особливого цільового і читацького призначення [2]. Наприклад: «Остромирово Евангелие, 1056–57»; «Изборник Святослава 1073 года»; «Жития Кирилла и Мефодия» (опубліковані твори обрані з рукописних джерел XII–XV ст.); «Киевская Псалтирь 1397 года»; «Азбука Ивана Федорова, 1578» та ін. Особливу

цінність фонду складають факсимільні перевидання прижиттєвих книг Т. Шевченка: «Мала книжка (рукописна збірка віршів поета, написаних під час перших чотирьох років заслання, 1847–1850»); «Дневник Шевченка с 12 июня 1857 г. по 13 июля 1858 г.»; «Кобзарь, 1840». Такі видання є окрасою будь-якої бібліотеки.

Складовою частиною фонду рідкісних та цінних видань бібліотеки є унікальні книги незвичних форматів, як дуже великих, так і найменших мініатюрних [2]. До колекції мініатюрних та малоформатних видань входять книги, розміри яких не перевищують 100 мм. Наприклад: «Пісні» / П. Майборода, А. Малишко (Київ, 1977. – Формат 70x90/128); Українка Л. «На крилах пісень» (Львів, 1981. – Формат 70x108/128); Dickens Charles «The Complete Novels in One Sitting» (Philadelphia ; London, 2012. – Format 70x108/128) та ін.

Колекцію «Книги іноземними мовами» складає значна кількість видань до 1900 року з гірничої справи, геології, електротехніки, машинобудування, математики. Найстаршим виданням бібліотеки КНУ є книга Whiston William «Nova Tellvris Theoria Das ist: Neue Betrachtung der Erde, Nach ihren Ursprung und Fortgang bis zur Hervorbringung aller Dinge» (Francffurt, 1713). Вільям Вістон – англійський вчений-енциклопедист, історик, математик, теолог. Закінчив Клер Коледж Кембридзького університету та у 1695 році одержав ступінь магістра. 1696 року вийшла його публікація «Новий погляд на землю, після її походження і до теперішнього часу» (англ. A New Theory of the Earth from its Original...), в якій автор висунув припущення про походження Землі з комети та про те, що Всесвітній потоп був викликаний проходженням Землі через хвіст великої комети, яка складалася з води. 1713 року книга переведена німецькою мовою [1].

Найціннішою колекцією фонду є першоджерела з питань геології та історії розробки корисних копалин Криворізького басейну: «Южно-Русские месторождения магнитных железных руд и железного блеска в Екатеринославской (Верхнеднепровского уезда) и Херсонской губерниях»

(СПб., 1873); Рагозин Е. И. «Железо и уголь на юге России» (СПб., 1895); Монковский Ч. «К вопросу о ширине Криворожской складки кристаллических сланцев» (Харьков, 1897); Домгер В. «Геологические исследования в южной России в 1881–1884 годах» (СПб., 1902); Рубин П. «Криворожский бассейн и его железные руды: по литературе, в ее хронологическом развитии – до настоящего времени» (СПб., 1900); «По Екатерининской железной дороге. Вып. 1: Введение и часть первая» (Екатеринослав, 1903); «Руда: научно-технический сб. по Криворожскому и Никопольскому районам. Ч. 1 (Харьков, 1922); «Про залізні руди Криворіжжя» (Кривий Ріг, 1930).

Вказані першоджерела цитуються науковцями та краєзнавцями у сучасних дослідженнях з питань розробки корисних копалин Кривбасу. Наприклад: «Фізична географія Криворіжжя: монографічна навч. книга / І. С. Паранько, В. Л. Казаков, О. О. Калініченко [та ін.]» (2015); Рукавицын И. А. «Криворожский альбом [Изоматериал]. Вып. 2: По фотографиям Эдуарда Фукса начала XX века» (2015); Рукавицын И. А. «Привет из Кривого Рога: [альбом]» (2014); Мельник О. О. «Криворізькому залізорудному басейну – 125: [документи і матеріали, 1873-1941]» (2007); «Криворізький залізорудний басейн. До 125-річчя з початку видобутку залізних руд / Ю. Г. Вілкул, Л. В. Дояр, М. І. Дядечкін [та ін.]» (2006). А навчальний посібник Малахова Г. М. «Разработка рудных залежей Криворожского бассейна на больших глубинах» (1961) надихає як науковців, так і здобувачів освіти на генерацію нових ідей.

З метою збереження краєзнавчих видань було прийнято рішення переведення їх у цифрову форму. Відскановані документи розміщено на сторінці «Веб-ресурс «Краєзнавство» у рубриці «Криворізький залізорудний басейн» (http://lib.ktu.edu.ua/?page_id=8043).

Фонд рідкісних та цінних видань бібліотеки КНУ також містить і довідково-енциклопедичні видання кінця XIX – поч. XX ст., у тому числі: «Энциклопедический словарь» виданий акціонерним видавничим

товариством «Ф. А. Брокгауз – И. А. Ефрон», який складається з 86 томів (82 основних і 4 додаткових), що виходили протягом 1890-1907 років. «Энциклопедический словарь Т-ва «Бр. А. и И. Гранат и К°» для якого характерна ґрунтовність, він пропонує читачеві не короткі довідки, як в інших словниках, а розгорнуті докладні статті та ін.

Фахівці бібліотеки впевнені, що фонд рідкісних та цінних видань, який формувався протягом майже 100 років становить об'єкт наукового інтересу для краєзнавців міста, тих, хто цікавиться книжковими пам'ятками, історією, розвитком промисловості, культури. Це дійсно унікальні зразки науково-технічної літератури та видавничо-поліграфічного мистецтва.

Список літератури:

1. Баскакова С. О. Формування краєзнавчих фондів бібліотеки [Електронний ресурс] / С. О. Баскакова // Криворіжжя – славетний гірничий край : матеріали Міської науково-практичної краєзнавчої конференції, присвяченої 100-річчю надання Кривому Рогу статусу міста (м. Кривий Ріг, 20 квітня 2018 року). – 2018. – С. 214–218. – Режим доступу: <https://bit.ly/3zP6o2B>.

2. Грипич С. Історія формування фонду рідкісних і цінних видань наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету: джерелознавчий аналіз [Електронний ресурс] / С. Грипич, Г. Семенюк // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – 2015. – Вип. 26. – С. 278–282. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvtvi_2015_26_98.

3. Криворізький технічний університет. 85 років / А. Г. Темченко, М. Т. Кравець, М. І. Ступнік та ін. – Кривий Ріг : Видав. центр КТУ, 2007. – 136 с.

4. Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання : наказ Міністерства культури України від 14.06.2016 р. № 437. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-16#Text>.